

UOT 32:93/94

**PƏRVANƏ İBRAHİMOVA**

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru,  
Bakı Dövlət Universitetinin dosenti  
**pervanei@mail.ru**  
ORCID NO:0000-0002-3611-0362

## **TÜRKDİLLİ DÖVLƏTLƏR ARASINDA VAHİD İNFORMASIYA MƏKANININ YARADILMASINI ZƏRURİ EDƏN AMİLLƏR VƏ BU İSTİQAMƏTDƏ İLK ADDIMLAR**

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/104/69-75>

*Türk dünyası dil, tarix və mədəni dəyərlər baxımından zəngin irsə malikdir. Türkdilli ölkələr arasında ümumi irsin qorunub saxlanması, qlobal səviyyədə effektiv şəkildə təbliği vahid media və xəbər axını mexanizminin işlənilib hazırlanmasını zəruri etmişdir. Məqalədə Türkdilli Xəbər Agentlikləri Birliyi, Türkdilli Ölkələrin və Toplumların Media Forumlarının fəaliyyəti təhlil edilmiş, türkdilli ölkələrin media birliyi vahid informasiya sferasının yaradılması kontekstində nəzərdən keçirilmiş, Azərbaycan-Türkiyə Ortaq Media Platformasının yaradılması zərurətinə toxunulmuşdur. Məqalədə habelə türk cümhuriyyətlərinin paytaxtlarında keçirilən toplantıların türk mediasının qlobal informasiya məkanına integrasiyasını təşviq etməklə yanaşı, medianın üzləşdiyi çətinliklərin öhdəsindən gəlmək, müasir texnoloji inkişafın yaratdığı yeniliklərə uyğunlaşmaq istiqamətində mühüm addımların atılmasına diqqət yetirilmişdir. Tədqiqat işində qeyd edilən platformaların yaranma məqsədi, fəaliyyət istiqamətləri, türk dünyasının media sektorunda əməkdaşlıq və integrasiya amilləri ətraflı şəkildə təhlil edilmiş, birgə layihələrin hazırlanması istiqamətində görülən işlər araşdırılaraq ümumiləşdirilmişdir.*

*Açar sözlər:* Türkdilli dövlətlər, Türkdilli Xəbər Agentlikləri Birliyi, Ortaq Media Platforması, media forumları.

**Giriş.** Sovet İttifaqının dağılmasından sonra müstəqillik əldə edən türk dövlətləri regional və qlobal integrasiya proseslərində fəal iştirak etməyə başlamış, 1992-ci ildən keçirilən Türkdilli Ölkələrin Dövlət Başçıları Zirvə Toplantıları integrasiya səylərinin konkret nümunəsi kimi meydana çıxmışdır. Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan və Türkmənistan arasında keçirilən bu görüşlər ortaqlıq mədəniyyəti, tarix, dil, din və etnik mənsubiyyət kimi dəyərlər üzərində qurulmuş əməkdaşlıq platformasına zəmin yaratmışdır. Zirvə toplantıları türk dövlətlərinin beynəlxalq platformalarda birgə fəaliyyət imkanlarını artırmış, xarici siyasət və regional problemlərdə ortaq həll yollarının yaradılması istiqamətində əməkdaşlığı təşviq etmişdir. Türkiyənin başçılıq etdiyi bu proses türk dövlətlərinin beynəlxalq aləmdə tanınmasını təmin etmiş və regional birliyin möhkəmləndirilməsində mühüm addım olmuşdur [7, s. 48]. Türk dövlətləri arasında əlaqələr həm də iqtisadi, mədəni, təhsil və siyasi sahələrdə əməkdaşlıq layihələrinin həyata keçirilməsinə imkan yaratmış, konkret olaraq enerji, nəqliyyat və infrastruktur layihələri kimi iqtisadi əməkdaşlıq regionun inkişafına öz töhfəsini vermişdir. Paralel olaraq təhsil və mədəniyyət mübadiləsi proqramları xalqlar arasında əlaqələrin möhkəmləndirilməsində və ümumi mədəni irsin qorunması istiqamətində mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

**Türkdilli dövlətlər arasında ortaq informasiya siyasəti: TKA-nın yaradılmasını zəruri edən amillər.** 1990-cı illərin əvvəllərindən türk dövlətləri arasında əməkdaşlıq səylərinin genişləndirilməsi prosesində vahid informasiya məkanının yaradılması mühüm amil kimi ön plana çıxmış, əsas motiv münasibətləri dərinləşdirmək, bununla da regional və beynəlxalq səviyyədə birlik və bütövlüyü təşviq etmək olmuşdur. Türk xalqlarının ideoloji zəmində birləşməsi ilə bölgədə siyasi və mədəni birliyin, dünyada güclü təmsilçilik imkanının yaradılması ümumi maraqların qorunması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bu birlik türk xalqlarının ortaq maraqlarını müdafiə edəcək, qlobal səhnədə daha effektiv təmsil olunmasına şərait yaradacaqdı. Buna görə də 1992-ci ilin noyabrında Türkdilli Ölkələrin Xəbər Agentlikləri Birliyinin (TKA) yaradılması bu istiqamətdə atılan mühüm addımlardan biri olmuşdur.

Tarixə nəzər saldıığımızda, XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq türk-müsəlman birliklərinin yaşadıkları geniş coğrafiyalarda vahid informasiya və xəbər axınının təmin edilməsi ideyasının mütləq ziyalılar tərəfindən ifadə edildiyini və bu istiqamətdə söylər göstərildiyini görə bilərik. Bu söylərin ən mühüm nümunələrindən biri də İsmayıl bəy Qaspiralının nəşr etdiyi “Tərcüman” qəzeti olmuşdur. Qaspiralının məqsədi təkcə Kırmda deyil, həm də Rusiya imperiyasının müxtəlif yerlərində yaşayan türk-müsəlman toplumlarına müraciət edərək pantürkizm ideologiyası altında birliyi və məlumat mübadiləsini təşviq etmək idi. Bu çərçivədə “Tərcüman” qəzeti müxtəlif bölgələrdəki türk-müsəlman icmaları arasında mədəni və intellektual əlaqələr yaratmağa müvəffəq olmuş, çap mediasının birləşdirici və maarifləndirici gücünü təmsil etmişdir [12, s.15]. Lakin bu cür təşəbbüslər heç də həmişə müvəffəqiyyətlə nəticələnməmişdir.

Pantürkizm hərəkatı türk xalqlarının ortaq dil, tarix və mədəni bağlara əsaslanaraq Sovet İttifaqı daxilində və xaricində yaşayan türk xalqlarını birləşdirmək məqsədi daşımışdır. Lakin Sovet İttifaqının ideoloji quruluşu beynəlxalq proletar birliyinə və marksizm-leninizm təliminə əsaslandığı üçün milli kimliklərin önə çəkilməsi və millətçi hərəkatların təşviq edilməsi Sovet İttifaqının təməl ideologiyasına zidd olmuşdur. Bu kontekstdə pantürkizm və bənzər hərəkatlar Sovet İttifaqı dövründə müxtəlif məhdudiyyət və təzyiqlərlə üzləşmiş, mədəni fəaliyyətlərə, maarifləndirici proqramlara və mediaya nəzarət gücləndirilmişdir. Türk dili və tarixi ilə bağlı araşdırmalar məhdudlaşdırılmış, türk mədəni irsinin mühüm elementləri gözdən keçirilərək yanlış şərh edilmişdir. Pantürkizmi müdafiə edən ziyalılar, yazıçılar və siyasi liderlər saxlanılmış, sürgün edilmiş və ya daha ağır cəzalara məhkum olunmuşdur. Sovet rəhbərliyinin repressiv siyasətinə rəğmən türk xalqlarının milli ideyalarını tamamilə məhv etmək mümkün olmamış, əksinə, Sovet İttifaqının dağılması zamanı o, özünü müstəqillik və azadlıq axtarışlarının mühüm amili olaraq büruzə vermişdir. Türk dövlətləri müstəqillik əldə etdikdən sonra türk xalqlarının mədəni, siyasi və iqtisadi inteqrasiya söylərində təsirli rol oynamağa başlamış, bu ideyalar istiqamətində atılan addımlardan biri də 1992-ci il noyabrın 26-27-də Ankarada keçirilən Rəhbərlik Əməkdaşlıq Konfransında Türkdilli Ölkələrin Xəbər Agentlikləri Birliyinin (TKA) yaradılması olmuşdur. TKA-nın təsisçiləri arasında Türkiyədən Anadolu, Azərbaycandan AzərTAc, Qazaxıstandan KazTag, Qırğızıstandan Kabar və Şimali Kipr Türk Respublikasından TAK agentlikləri yer almışdır [4]. Birlik üzvləri arasında davamlı xəbər mübadiləsini təmin etmək, telekommunikasiya vasitələrini yaxşılaşdırmaq, peşəkar əlaqələri gücləndirmək və qarşılıqlı maraqları qorumağı əsas məqsəd olaraq müəyyən etmişdir. Bu məqsədlə birliyə üzv qurumlar arasında xəbər mübadiləsi mexanizmi yaradılmış, hər ölkədən yalnız bir agentliyin üzv ola biləcəyi struktur formalaşdırılmışdır. Üzvlük üçün müəyyən edilmiş şərtlər birliyin peşəkar və qərəzsiz çərçivədə fəaliyyət göstərməsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur [8].

Türkdilli ölkələrin xəbər agentliklərinin vahid şəbəkədə birləşməsi və xəbərlərinin mərkəzi platformada yayımlanması ideyası ölkələr arasında daha sıx və dərin əlaqələrin qurulması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb etmiş, xəbər axınını mərkəzləşdirməklə yanaşı, həm də mədəni, iqtisadi və siyasi əməkdaşlığı gücləndirmişdir. Belə ki, mərkəzləşdirilmiş xəbərlərin yayılması mexanizminin yaradılması türkdilli ölkələr üçün məlumat mübadiləsinin standartlaşdırılması və məlumatın daha sürətli və effektiv yayılması üçün şərait yaratmışdır. Bu, ölkələrə öz daxilində və beynəlxalq səviyyədə daha koordinasiyalı fəaliyyət göstərməyə imkan vermiş, üzv ölkələrin əlaqələrini intensivləşdirməklə onların siyasi və iqtisadi inteqrasiyasını dərinləşdirmək potensialı təqdim etmişdir. Bundan əlavə, vahid xəbər agentliyinin yaradılması türkdilli ölkələrin mədəni irsinin və dilinin qorunması istiqamətində öz təsirini göstərmişdir. Ortaq dil və mədəniyyəti paylaşan bu ölkələr öz kimliklərini, adət-ənənələrini beynəlxalq arenada daha güclü ifadə etmək imkanını qazanmış, bu da mədəni müxtəlifliyin qorunması və təbliği üçün böyük imkan yaratmışdır.

Birlik fəaliyyətinin genişləndirilməsi məqsədilə davamlı olaraq iclaslar keçirmişdir. 2007-ci ilin 10 may tarixində Türkiyə Respublikasının Karaman vilayətində Anadolu Agentliyinin ev sahibliyi ilə baş tutan altıncı növbədənənar iclasda üzv qurumlar tərəfindən qəbul edilmiş qərarlar və razılaşdırılmış tövsiyələr, o cümlədən “www.tkaonline.org”, “tkaweb.org” və “tkahaber.org” internet saytları vasitəsilə türk, ingilis və rus dillərində xəbər mübadiləsi etmək birliyin fəaliyyət sahələrini genişləndirmək və səmərəliliyini artırmaq baxımından faydalı olmuşdur. Bundan əlavə, nizamnamənin

müddəalarına uyğun olaraq qarşılıqlı təlim proqramlarının təşkili, texniki əməkdaşlıq imkanlarının genişləndirilməsi və birliyin daha səmərəli fəaliyyət göstərməsi üçün qərarlar qəbul edilmişdir [9].

Türkdilli Ölkələrin Xəbər Agentlikləri Birliyinin yeddinci iclası 2008-ci ilin 29 aprel-3 may tarixlərində Bakıda keçirilmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 85 illiyinə ilə əlaqədar keçirilən iclasda türk dünyasının media- kommunikasiya sahəsində üzləşdiyi problemlər, qarşılıqlı fəaliyyətin artırılması yolları müzakirə edilmiş, xəbər agentliklərinin rolunu əhəmiyyətli dərəcədə artıracaq təklif və tövsiyələr irəli sürülmüş, üzv qurumlar arasında sıx əməkdaşlığın qurulmasının zəruriliyi, onun texnoloji, peşəkar təcrübə, həmçinin xəbər mübadiləsinə əhatə etməli olduğu qeyd olunmuşdur.

Bundan başqa, türkdilli ölkələrin və xalqların siyasi, iqtisadi və sosial-mədəni həyatına dair xəbərlərin üzv qurumlar tərəfindən yayımlanması obyektiv məlumatların geniş auditoriyaya çatdırılmasında mühüm faktor olaraq qiymətləndirilmiş, “Türk Dünyasından Xəbərlər” adı altında əhatəli və illüstrasiyalı materialların ildə ən azı iki dəfə hazırlanaraq mübadiləsi nəzərdə tutulmuş, yaradıcı və texniki heyətin qarşılıqlı səfərlərinin həyata keçirilməsi gündəmə gətirilmişdir.

TKA Baş Məclisinin türk cümhuriyyətlərinin paytaxtlarında keçirilən toplantıları mühüm bir hadisəylə yadda qalmış və əlaqələri daha da genişləndirmək baxımından faydası zaman-zaman hiss edilmişdir. Birliyin Bakıda keçirilən VII iclası bu baxımdan son dərəcə faydalı olmuşdur. Türkdilli ölkələr və xalqlar arasında əlaqələrin daha da genişləndirilməsində, türk dünyası ilə bağlı xəbərlərin böyük coğrafiyada yayılması istiqamətində rəy və təkliflərin səsləndirildiyi Bakı görüşünün ən böyük əhəmiyyəti Rusiya Federasiyası Tatarıstan və Başqırdıstan Respublikalarının “Tatar-inform” və “Başinform”, Ukraynanın Krım Muxtar Respublikasından “Krım Xəbərləri” agentliklərinin Birliyə üzv qəbul edilməsi, həmin vaxtdan qurumun adının Türkdilli Ölkələrin Xəbər Agentlikləri Birliyi deyil, Türkdilli Xəbər Agentlikləri Birliyi (TKA) adlandırılmasıdır [4].

“Başinform”, “Tatar-inform” və “Krım Xəbərləri” agentliklərinin birliyə üzv qəbul edilməsi İttifaqın təsir dairəsini və müxtəlifliyini artırmış, həmçinin türkdilli ölkələr arasında kommunikasiya şəbəkəsini daha da genişləndirmişdir [10].

Ümumiyyətlə, həyata keçirilən görüşlər və ötən illərdə qəbul edilmiş qərarlar birliyin fəaliyyətinin genişləndirilməsi, məhsuldarlığının artırılması istiqamətində mühüm addım olmuşdur. Bu görüşlərdə üzv qurumlar arasında sıx əməkdaşlığın vacibliyi vurğulanmış, müxtəlif layihələrin həyata keçirilməsi, texnologiya və peşəkar təcrübə mübadiləsi kimi məsələlərlə bağlı mühüm qərarlar qəbul edilmişdir. TKA bir növ sivil, iqtisadi və siyasi qardaşlığı təşviq edən, türkdilli ölkələrin qlobal arenada effektivliyini artıran körpü rolunu oynamışdır.

***Türk dünyasının media sahəsində əməkdaşlığı və integrasiyasında tarixi dönüş nöqtəsi: Türkdilli Ölkələrin və Toplumların Media Forumları.*** Türkdilli dövlətlər arasında vahid informasiya məkanının yaradılması istiqamətində atılan ilk addımlardan biri də Media Forumların keçirilməsi olmuşdur. Belə ki, 2006-cı ilin 11 aprel tarixində Bakıda keçirilən “Azərbaycan və Türkiyə mediası: oxşarlıqlar və fərqliliklər” adlı beynəlxalq konfrans Azərbaycan və Türkiyə media sektorunun aparıcı nümayəndələri arasında media birliyi ideyasının irəli sürülməsinə zəmin yaratmışdır. Bundan sonrakı konfranslarda eyni istək dilə gətirilmiş və nəhayət 2010-cu ilin 21-22 dekabr tarixlərində Ankarada baş tutan Türkdilli Ölkələrin və Toplumların I Media Forumu Türk dünyasının media sahəsində əməkdaşlığı və integrasiyası baxımından tarixi dönüş nöqtəsi olmuşdur. Media birliyi ideyasının reallaşması istiqamətində konkret addımların atılmasına şərait yaradan forum zamanı Türkdilli Ölkələrin Media Birliyinin təşkil edilməsi yekdilliklə qərara alınmış və lazımi işçi qrupu yaradılmışdır. İşçi qrup bir sıra görüşlər və məsləhətləşmələr aparmış, o cümlədən birliyin əsasını təşkil edəcək əsasnamənin hazırlanmasını həyata keçirmişdir. Proses türkdilli ölkələrin media qurumları arasında daha sıx əməkdaşlıq və koordinasiyanın təmin edilməsi, informasiya və xəbər mübadiləsinin asanlaşdırılması, birgə media layihələrinin həyata keçirilməsi baxımından böyük potensial təklif etmişdir [2, s.5].

Türkdilli Ölkələrin və Toplumların II Media Forumu 2011-ci ilin 28 oktyabr tarixində Bakıda keçirilmişdir. Azərbaycanın ev sahibliyi etdiyi forumda Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkmənistan, Şimali Kipr, Tuva, Saxa, Xakasiya, Kabardin-Balkar, Qaraçay-Çerkəz, Tatarıstan, Başqırdıstan kimi türkdilli ölkələrin və icmaların nümayəndələri iştirak etmişdir. Bundan əlavə, bu foruma Krım Muxtar Vilayəti və Moldova Qaqauz Muxtar Bölgəsi kimi xüsusi statuslu bölgələrdən və İraq,

Bolqarıstan, Yunanıstan, Makedoniya və Kosovo kimi türk əhalisinin çox olduğu Avropa ölkələrindən nümayəndələr də qatılmışdır [11]. Açılış zamanı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev forum iştirakçılarına ünvanladığı məktubda qloballaşma proseslərinin geniş vüsət aldığı günümüzdə türkdilli icmalar arasında əlaqələrin strateji əhəmiyyətinin artdığını qeyd etmiş və bu əlaqələrin dövrün tələblərinə uyğun yenilənməsinin zəruriliyini vurğulamışdır. Prezident İlham Əliyev Türkdilli Ölkələrin Əməkdaşlıq Şurası, Türkdilli Ölkələrin Parlament Assambleyası, TÜRKSOY kimi təşkilatların siyasi, iqtisadi və mədəni əməkdaşlığın dərinləşdirilməsində oynadığı rola toxunaraq, xalqlar arasında əlaqələrin inkişafında rəsmi qurumlarla yanaşı, qeyri-hökumət təşkilatları, o cümlədən media qurumlarının da mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirmişdir. Beləliklə, Prezident İlham Əliyev türkdilli ölkələrin media qurumlarının dövlətlər və xalqlar arasında yaxınlaşmanın təmin edilməsinə, ortaq mədəni-mənəvi dəyərlərin təbliğinə, müasir inkişafın müxtəlif aspektləri haqqında məlumatlandırılmasına mühüm töhfələr verə biləcəyinə inandığını qeyd etmişdir [3].

“Xalq qəzeti” “Türk dünyasının media nümayəndələri əməkdaşlığı daha da gücləndirəcək” məqaləsində Türkdilli Ölkələrin və Toplumların II Media Forumunda müzakirə edilən məsələləri şərh edərək yazmışdır ki, forumda türk dünyasının media sektorunda keçdiyi yollar, müasir medianın üzləşdiyi problemlər və türk mediasının qlobal informasiya məkanına inteqrasiyası prosesi hərtərəfli müzakirə olunmuşdur. Forumda, xüsusilə sosial mediadan istifadənin və rəqəmsal medianın əhəmiyyətinin artdığı bir dövrdə türkdilli ölkələr və toplumlar arasında media əməkdaşlığının əhəmiyyəti vurğulanmış, gələcək üçün birgə fəaliyyət strategiyalarının hazırlanması çərçivəsində sosial media platformalarından səmərəli istifadə, birgə media layihələrinin hazırlanması və rəqəmsal transformasiya proseslərinə uyğunlaşma məsələləri diqqətdə olmuşdur. Ortaq dil və mədəniyyətin qorunub saxlanması və inkişafına töhfə verəcək ümumi elektron resursların və televiziya kanallarının yaradılması kimi innovativ fikirlər forumun əsas müzakirə mövzularından olmuşdur. Ümumilikdə, forum iştirakçıları türk dünyası mediasının qlobal informasiya məkanına inteqrasiyasını sürətləndirəcək, inkişaf tendensiyalarını dəstəkləyəcək və medianın üzləşdiyi müasir problemlərlə mübarizə aparacaq birgə əməkdaşlığın və perspektiv addımların atılmasının vacibliyini vurğulamışdır. Xüsusilə, texnoloji yeniliklərin və rəqəmsal transformasiyanın media sektoruna təsiri, bu prosesdə yaranan imkanlar və problemlər, bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün regional əməkdaşlığın gücləndirilməsinin zəruriliyi qeyd olunmuşdur [1].

Türkdilli Ölkələrin və Toplumların III Media Forumu 2013-cü ilin 8-9 noyabr tarixlərində Qırğızıstanın paytaxtı Bişkekdə türk dünyasının media nümayəndələrini bir araya gətirmişdir. Forumda Azərbaycanı təmsil edən Mətbuat Şurasının o vaxtkı sədri Ə. Amaxov Türkdilli Ölkələrin və Toplumların Media Birliyinin müstəqil struktur kimi fəaliyyət göstərməsinin vacibliyini vurğulayaraq, son iki ildə Birliyin sədri olan Azərbaycanın bu istiqamətdə mühüm addımlar atıldığını və bunun nəticəsi olaraq “turkmep.org” internet portalının fəaliyyətə başladığını qeyd etmişdir.

Bundan başqa, forumda türk toplumlarının qloballaşan dünyaya inteqrasiyasını sürətləndirmək üçün media əməkdaşlığının əhəmiyyəti vurğulanmış, əlaqələrin adət-ənənə, dil, din və ailə bağlarına əsaslanan ortaq maraqları gücləndirdiyi bildirilmişdir. Forum sosial medianın cəmiyyətə, texnoloji dəyişikliklərin isə mediaya təsiri, türk dünyasında medianın mövcud vəziyyəti kimi müxtəlif mövzuları əhatə edən sessiyalardan təşkil olunmuşdur. Media etikası məsələsinin də müzakirə olunduğu görüşdə iştirakçılar arasında hərtərəfli fikir mübadiləsi aparılmışdır [5].

Türkdilli Ölkələrin və Toplumların IV Forumu 2014-cü ilin 15-17 noyabr tarixlərində Şimali Kipr Türk Respublikasının ev sahibliyi ilə həyata keçirilmişdir. 21 müxtəlif ölkədən 250-yə yaxın media mütəxəssisinin iştirakı ilə baş tutan forumda medianın sosial və siyasi problemlərin həllində oynadığı kritik rola diqqət yetirilmişdir. Dörd sessiyadan ibarət forumda ilk olaraq türkdilli ölkələrin və cəmiyyətlərin üzləşdiyi müasir problemlərə medianın yanaşmaları müzakirə edilmişdir. Forumun davamında türk dünyasının önəmli simalarından olan İsmayıl bəy Qaspiralının ortaq türk dəyərlərinin təbliği istiqamətində gördüyü işlər araşdırılmış, dövlət və hökumətlərarası əlaqələrin möhkəmləndirilməsində medianın rolu vurğulanmışdır. Dördüncü sessiyada Türkiyə media qurumlarının peşəkarlığı və bu sahədə əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinin zəruriliyi qeyd olunmuşdur. Forumun sonunda “Yeni Azərbaycan” qəzetinin o vaxtkı baş redaktoru Hikmət Babaoğlu türk dünyasının qlobal siyasi proses-

lərdə rolunu, türkdilli ölkələrin media qurumlarının qlobal rəqabətdə yerini dəyərləndirmişdir. Həmçinin forumun növbəti iclaslarının bu kontekstdə türk dünyasının önəmli simalarından biri olan Əli bəy Hüseynzadəyə həsr olunması qərara alınmışdır [6].

Türkdilli Ölkələrin Media Forumlarının keçirilməsi, türk dünyasını əhatə edən ortaq media qurumlarının və yeni resursların yaradılması, bu sahənin inkişafı ilə bağlı əməkdaşlıq sazişlərinin və protokolların imzalanması media sahəsində əlaqələrin genişlənməsinə mühüm töhfə verməklə yanaşı, informasiya işində yeni texnologiyaların tətbiqinə geniş imkanlar yaratmışdır. Nəticə etibarilə bu forumlar və müxtəlif illərdə təməli qoyulan ortaq media qurumları, o cümlədən 2020-ci ilin sentyabrında təsis edilən və həmin ilin dekabrında Prezident İlham Əliyev və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə imzalanan "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında media sahəsində strateji əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu" ilə rəsmiləşdirilən Ortaq Media Platforması türk mediasının qlobal informasiya məkanına integrasiyasını təşviq etməklə yanaşı, medianın üzləşdiyi çətinliklərin öhdəsindən gəlmək, müasir texnoloji inkişafın gətirdiyi yeniliklərə uyğunlaşmaq istiqamətində mühüm addımların atılmasına zəmin yaratmışdır. Xüsusilə sosial media və rəqəmsal platformalardan istifadənin artdığı dövrdə türkdilli ölkələr və toplumlar arasında media əməkdaşlığının gücləndirilməsi, ortaq dil və mədəniyyətin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi üçün yeni metodların araşdırılması əsas müzakirə edilən məsələlərdən olmuşdur. Forumlarda həmçinin media etikası, peşəkarlığı, məzmunun keyfiyyəti, medianın sosial və siyasi problemlərə yanaşması kimi mövzularda fikir mübadiləsinə imkan yaratmaqla türk dünyası media sektorunun standartlarını yüksəltmək və beynəlxalq miqyasda daha effektiv təmsil olunmaq imkanlarını inkişaf etdirmişdir. Bundan əlavə, media nümayəndələri arasında keçirilən bu görüşlər birgə layihələrin, təlim proqramlarının və media əməkdaşlığı təşəbbüslərinin başlanması üçün başlanğıc nöqtəsi yaratmış, beləliklə, regional və qlobal səviyyədə birgə fəaliyyət potensialını gücləndirmişdir.

**Nəticə.** Ortaq media platformalarının yaradılması istiqamətində atılan addımlar türk cümhuriyyətlərinin bir-biri və dünya ilə əlaqə qurma yollarını dəyişdirmiş və gücləndirmişdir. TKA, Ortaq Media Platforması və bənzər qurumların yaradılması bu dövlətlərin ünsiyyət, informasiya mübadiləsi, birgə media layihələri üzrə əməkdaşlıq imkanlarını xeyli artırmışdır. Bu cür platformalar türk cümhuriyyətlərinin dəyərlərini beynəlxalq arenaya çıxarmaq və ortaq prizmadan təqdim etmək imkanlarını təkmilləşdirmişdir.

Bu gün bu birliklərin təməlləri üzərində yeni media platformalarının yaradılması türk dünyasının media və kommunikasiya sahəsində daha səmərəli integrasiyasına şərait yaratmışdır. Yeni strukturlar texnoloji inkişafın və rəqəmsallaşmanın gətirdiyi imkanlardan yararlanaraq türk cümhuriyyətlərinin qlobal informasiya axınında effektiv rol oynamasına kömək edir. Bundan əlavə, bu birliklər ortaq mədəni və tarixi dəyərlərin qorunması, təbliği, beynəlxalq platformalarda müdafiəsi və türk cümhuriyyətlərinin ümumi maraqlarının qorunması baxımından kritik əhəmiyyətə malikdir. Bu əlaqələr türk cümhuriyyətlərinin gələcək integrasiya və əməkdaşlıq səyləri üçün möhkəm zəmin yaradır, qlobal miqyasda daha güclü və vahid türk dünyasının formalaşmasına töhfə verir.

## ƏDƏBİYYAT

1. Bayramqızı, Ə. (2011). Türk dünyasının media nümayəndələri əməkdaşlığı daha da gücləndirəcək. "Xalq" qəzeti, URL: <https://old.xalqqazeti.com/az/news/interview/16615> [21.02.2024].
2. Əhmədov, N. (2014). Türkdilli ölkələrin media birliyi: tarixi zərurətin doğurduğu reallıq. "Xalq qəzeti", s.5. URL: <https://www.anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2014/oktyabr/398721.htm> [21.02.2024].
3. Əliyev, İ. (2011). Türkdilli ölkələrin və toplumların II media forumunun iştirakçılarna. "President.az" internet portalı, URL: <https://president.az/az/articles/view/3453> [21.02.2024].
4. İbrahimova, P. (2014). Türk toplumlarının haqq səsi. "Modern.az" internet portalı, URL: <https://m.modern.az/az/news/66196/turk-toplumlarinin-haqq-sesi-> [21.02.2024].
5. Modern.az. (2013). Bişekdə Türkdilli Ölkələrin və Toplumların III Media Forumu keçirilib. URL: [https://modern.az/tehsil/47261/bisekte-turkdilli-lkelerin-ve-toplumlarin-iii-media-forumu-kecirilib/site\\_url/lang/news/cat/76](https://modern.az/tehsil/47261/bisekte-turkdilli-lkelerin-ve-toplumlarin-iii-media-forumu-kecirilib/site_url/lang/news/cat/76) [21.02.2024].

6. Modern.az. (2014). Türkdilli Ölkələrin və Toplumların IV Media Forumu keçirilib. URL: <https://modern.az/news/67409/> [21.02.2024].
7. Özsoy, B. (2023). “Türk dünyası” söylemi içinde türk devletleri teşkilatı’nın rolü ve önemi. Anasay Dergisi, (25), s.40-55.
8. TAK. Hakkında. URL: [https://tkaweb.org/?page\\_id=897](https://tkaweb.org/?page_id=897) [21.02.2024].
9. TAK. Karaman’da Yapılan Türkçe Konuşan Ülkeler Haber Ajansları Birliği Genel Kurulu Sonuç Bildirgesi. URL: [https://tkaweb.org/?page\\_id=899](https://tkaweb.org/?page_id=899) [21.02.2024].
10. TAK. Türkdilli Xəbər Agentlikləri Birliyi Baş Məslisi VII İclasının Yekun Sənədi. URL: [https://tkaweb.org/?page\\_id=899](https://tkaweb.org/?page_id=899) [21.02.2024].
11. Trend.az. (2011). Bakıda Türkdilli ölkələrin və toplumların II Media Forumu keçiriləcək. URL: <https://az.trend.az/azerbaijan/society/1950183.html> [21.02.2024].
12. Zakırqızı, A. (2018). Türk düşüncəsinin əzəmətli abidəsi. “Kaspi” qəzeti, s.15 URL: [https://www.anl.az/down/meqale/kaspi\\_az/2018/aprel/584329.htm](https://www.anl.az/down/meqale/kaspi_az/2018/aprel/584329.htm) [21.02.2024].

**ПАРВАНА ИБРАГИМОВА**

*Доктор философии по политическим наукам,  
доцент Бакинского государственного университета*

### **ФАКТОРЫ, ОБУСЛОВИВШИЕ НЕОБХОДИМОСТЬ СОЗДАНИЯ ЕДИНОГО ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА МЕЖДУ ТЮРКОЯЗЫЧНЫМИ ГОСУДАРСТВАМИ И ПЕРВЫЕ ШАГИ В ЭТОМ НАПРАВЛЕНИИ**

Тюркский мир имеет богатое наследие с точки зрения языка, истории и культурных ценностей. Сохранение общего наследия среди тюркоязычных стран, его эффективная пропаганда на глобальном уровне потребовали разработки единого механизма медиа и новостных потоков. В статье проанализирована деятельность Объединения Тюркоязычных Новостных Агентств, Медиафорумов Тюркоязычных Государств и Общин, медиасообщество тюркоязычных стран рассмотрено в контексте создания единой информационной сферы, затронута необходимость создания совместной азербайджано-турецкой медиаплатформы. В статье также уделено внимание проведенным в столицах тюркских республик собраниям, направленным на содействие интеграции тюркских медиа в глобальное информационное пространство, а также на принятие важных шагов по преодолению трудностей, с которыми сталкиваются медиа, адаптации к инновациям, порожденным современным технологическим развитием. В исследовательской работе были подробно проанализированы цель создания упомянутых платформ, направления деятельности, факторы сотрудничества и интеграции в медиа-секторе тюркского мира, изучена и обобщена работа, проводимая в направлении разработки совместных проектов.

*Ключевые слова:* Тюркоязычные государства, Объединение Тюркоязычных Новостных Агентств, Совместная Медиа Платформа, медиа форумы.

**PARVANA IBRAHIMOVA**

*Doctor of Philosophy in Political Sciences,  
Associate Professor of Baku State University*

### **FACTORS REQUIRING THE CREATION OF A SINGLE INFORMATION SPACE AMONG TURKIC-SPEAKING COUNTRIES AND THE FIRST STEPS IN THIS DIRECTION**

The Turkic world has a rich heritage in terms of language, history and cultural values. Preserving the common heritage between Turkic-speaking countries and effective promotion at the global level has necessitated the development of a unified media and news flow mechanism. The article analyzes the activities of the Association of Turkic-speaking News Agencies, Media forums of Turkic-speaking

countries and communities, examines the media union of Turkic-speaking countries in the context of creating a single information space, and touches on the need to create Azerbaijan-Turkey Joint Media Platform. In addition to promoting the integration of the Turkic media into the global information space, as well as meetings held in the capitals of the Turkic republics, the article focuses on taking important steps to overcome the difficulties faced by the media and adapt to the innovations created by modern technological development. The purpose of the platforms mentioned in the research, areas of activity, factors of cooperation and integration in the media sector of the Turkic world were analyzed in detail, and the work done in the direction of preparing joint projects was examined and summarized.

*Keywords:* Turkic-speaking countries, Association of Turkic-speaking News Agencies, Common Media Platform, media forums.

*Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 21 fevral 2024-cü il.*

*Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 25 mart 2024-cü il.*

*Rəyçilər: s.e.d.Sabir Məmmədli, t.ü.f.d. Məmmədağa Baxışov.*

---